

ADATOK BÁRTFA ÉS BÁRTFA-FÜRDŐ POSTÁJÁNAK TÖRTÉNETÉHEZ

KAMODY MIKLÓS

Bártfa szabad királyi város postájának a múltja Habsburg Ferdinánd király idejére vezethető vissza. Ferdinánd 1549-ben, majd Rudolf 1599-ben nevezetes kiváltságokkal látta el a várost, melynek élelmes lakói kereskedelmi összeköttetésben álltak Lengyelországgal, ahová bort, jó minőségű vásznat, csipkét, fonalat szállítottak. A város nemcsak kereskedelmi, hanem kulturális centrum is volt, hiszen 1539-ben már evangélikus felekezetű gimnáziuma volt. Amikor a török hódítók ostromolták Egert (1552), megszűnt az 1550-ben létesült közvetlen Pozsony–Eger közti postai összeköttetés, mely Tokajon keresztül Erdély felé is közvetített. Taxis Mátyás pozsonyi postamester 1552-ben Pozsonytól a Vág folyó mentén északnak haladva, majd Rózsahegyől Lőcse, Eperjes irányába Kassáig létesített hadiposta vonalat. E vonalat az 1566. évi hadjárat alkalmával Schwendi Lázár ezredes Pethauer Mátyás tábori postamesterével Kassától Szatmárig hét új tábori postaállomás felállításával meghosszabbítatták.¹ Mikor a hadjárat befejeződött az új postavonalat a közforgalomnak átadta és királyi rendelettel Paar Mundin kassai postamester felügyelete alá helyezte.

Bártfa ezen a postavonalon kívül esett, azonban mint vámszedő- (harmincados) hely, maga gondoskodott arról, hogy csatlakozzon az Eperjesen átmenő forgalomhoz, azon keresztül tartson kapcsolatot a pozsonyi kamarával, vagy Kassával a felső-magyarországi főkapitányság székhelyével. Az érintkezés fenntartása nem kis gondot okozott Bártfa szabad királyi város tanácsának. A személyes érintkezést az utazás tette volna lehetővé, de az utazás az utak állapota és biztonsága miatt kockázatos volt. Panaszolták is a bártfaiak Ferdinándnak, „hogy egy arasznyira sem mehet ki senki közülök a falakon kívül, hacsak életével nem akar játszani”. Olyan idők jártak akkor az országban, hogy senki sem lehetett biztos, ha a szomszéd faluba megy nem évek múlva kerül-e haza, miután a török rabszolgapiacokat mint árucikk megjárta.² Az utasok, postaküldemények biztonságát a bártfai tanács úgy oldotta meg, hogy védőőrizetet szervezett, amit kellően felfegyverzett. Fegyveres kíséret mellett jártak a futókövetek (legatos cursores) vagy utaztak a tanácsurak hivatalos, kereskedők, polgárok üzleti ügyekben Eperjesre, ahol a menetrendszerű postajáráthoz (*ordinaria*) csatlakozást kaptak. Ebből az időből maradhatott fenn a budapesti Postamúzeumban őrzött szépművi alabárd, melynek fém részében „Custos postae et. camb. Bartfensis” (Bártfa postahivatal és postajárat őrzője) felirat olvasható.

1. Hennyey V., 1926. 81.

2. Budapesti Szemle 1868. szeptember 13.

Nem csak Bártfa esetében állt fenn ez a helyzet, hanem számos város, amelyiket a királyi posta nem érintett, maga tartott fenn postai összeköttetést a legközelebbi posta-állomással. Később az állomása beépült a királyi hálózatba. A XVII. században Nyitra folyamodott királyi posta létesítéséért azzal, hogy a város a folyton járó-kelő hadak miatt a postát többé folytatni nem tudja. Rozsnyó a lőcsei postával tartott fenn összeköttetést, Besztercebánya postáját Rudnóról kapta.³ A Pozsony–Kassa postáját felügyeletét az 1560-as évek második felében a pozsonyi postamester Paar Péter látta el, mint „ő felsége Magyarország különböző helyein elhelyezett postáinak mestere”. Ferdinánd nagyra becsülte Paar Pétert érdemeiért, amit a magyarországi posták megszervezésével és működtetésével szerzett. A 25. éves szolgálatának elismerésül az ő pozsonyi-külvárosi házáat mindenféle adó és tehertől felmentette, a magyar nemesek sorába emelte.⁴ 1566-ban ezenfelül 26 éves szolgálatáért 200 frt jutalmat fizettetett ki az eperjesi vagy bártfai harmincadosi hivattalal és még 8 hordó bor juttatását is engedélyezte.⁵

Bártfa szabad királyi város királyi postaállomását közel egy évszázadon át a Hüber-család irányította. A városi adókönyvek tanúsága szerint 1579–1597-ig Hans Hüber postamesterkedett, akinek a fizetését 1583-ban a királyi kamara 20 frt-ban állapította meg. Hans Hüber halála után 1597–1618-ig özvegye volt a „postmeisterin”. Őt 1619–1645-ig Jakob Hüber követte e tisztségben, aki feltételezhetően fiuk volt.⁶

A bártfai Hüber-családdal azonos időben Kassán a Paar-család tagjai P. Bertalan és P. Mundin postáskodtak. Utóbbit Hüber András követte, aki a bártfai Hüber Jánosnak atyafia lehetett. Ilyen postamesteri családi kapcsolatok gyakoriak voltak egymás segítése és a postaállomás költséges felszerelése, fenntartása miatt is. Hüber András kassai postamester áldozatul esett Bocskai István erdélyi fejedelem Habsburg-ellenes felkelése során (1604–06) keletkezett dűlásnak. Bocskai hajdúi a német származású postamestereket kémeknek tekintették, ezért üldözték. A lőcsei és komáromi postamestertől elvették a postalovakat, a kassai Hüber Andrástól a házáat vették el a többi németek házaival együtt és őt bujdosásba kergették. Később házáat visszakapta ugyan, de a kiállott sanyarúságok miatt testileg és vagyoniilag annyira megtört, hogy özvegyének Csató Zsófinak „annyija se maradt, kivel tisztességesen eltemethette volna szegény ura testét”, emlékezett 1644-ben tett végrendeletében.⁷ 1610-ben a megzavart postaügyeket rendezték, a kárt vallottak 50–50 tallért kaptak lóvásárlásra. Hüber András fia Ambrus visszakapta apja postáját Kassát és hozzá még Szinna, Vilmány és Tállya postáját is. A felkelés után az észak-keleti vármegyék közigazgatására nagyobb figyelmet fordítanak. Rudolf király lemondása után trónra került II. Mátyás a Tiszán inneni és túli vármegyéket a szepesi kamara külön hatáskörébe utalja. Rendezést nyert a posták hovatartozódása is; a szepesi kamara alá került Siroka, Bártfa, Somos, Eperjes, Kassa, Szinna, Vilmány, Tállya, Bodrog-keresztúr, Tokaj, Nyírbátor, Kálló, Vada, Majtény és Szatmár.⁸

Bártfa postaállomásának tanácsi igénybevételéről a város számadáskönyvéből kaphatunk adatokat. A számadáskönyvbe évenként egy alkalommal tüntették fel a postai

3. Hennyey V., 1926. 79.

4. Országos Levéltár Benigna Resolutio 1566., 1567.

5. Hof Kammer Archiv Postakten 1526–1599.

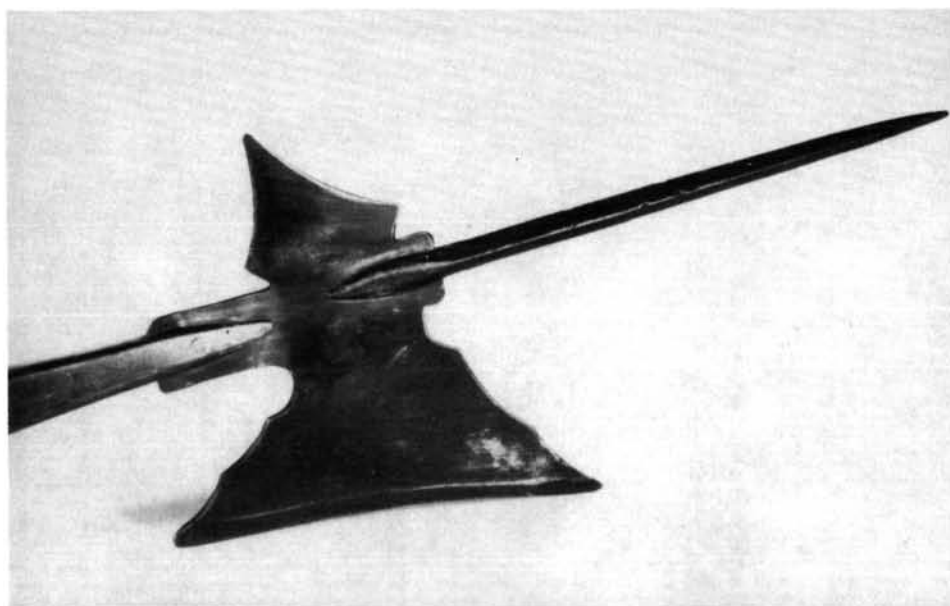
6. Adatok Bártfa város levéltárából.

7. Munkás L., 1911.

8. Hennyey V., 1926. 83.

1. kép. Részlet Karacs Ferenc rézmetsző 1802-ben készült postatérképéről a postaállomások egymástól postamérőföldben való jelölésével

2. kép. Bártfa postaállomás és postajarat őre fegyverének fémrésze az 1560-as évekből

kiadásokat: 1649. évben futó követek utazására 133 fl. 98 den.-t, 1650-ben futó követekre és utazásokra már 305 fl. 72 den.-t, 1663-ban futó követekre és különböző utakra 288 fl. 14 den.-t, 1668-ban futárookra és kisebb utazásokra 277 fl. 60 den.-t, 1677-ben futároknak és különböző utakra 165. fl. 70 den.-t jegyeztek fel költségként. Az utóbbi évben két beírás is említést tesz postán továbbított levelekről 24–24 denár összegben.⁹

A XVI. és XVII. században is már divat volt a postások újévi ajándékozása, mely pénzösszegben, borban történt. 1671-ben tett bártfai számadáskönyvi bejegyzés utal „évenként hivatalosan fizetett újévi ajándék”-ra, de az összeget nem jelöli meg. A számadásba bejegyzett összegek nagyságáról a városi tanács sűrű levelezésére, postán történő gyakori és hosszas utazásokra lehet következtetni. 1645-ben Bártfáról Gyulafehérvárig jó öt, sőt más alkalommal a postásnak hét napon át kellett télen a postával járnia.¹⁰

Bártfa minden nagyobb harc nélkül élte át a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharcot. Az 1703. november 15-én lezajlott zólyomi nevezetes csata után, ahol Károlyi Sándor és Bercsényi Miklós kuruc generálisok megfutamtították Forgách Simon akkor még császári ezredes csapatait, a bányavárosok másodszer is kuruc kézre kerültek. Bártfa városát a kurucok számára Szemere László ezeres kapitány hódoltatta meg. A város vezetősége a kapitulációt feltételekhez kötötte, melynek pontjait a tokaji táborban Rákóczi 1704.

9. Latin nyelvű bejegyzések Bártfa város számadáskönyvéből. A futó követek (*legati cursores*) elnevezés a XIII. századtól használatos, amíg a posta szó fel nem váltotta. 1677-ben a két bejegyzés „In postam pro expeditis literis” már a posta szót használja.

10. *Trócsányi Zs.*, 1960. 250.

45. Bártfa Sáros vm. (M) D₁

Bartfeld

Bardejov (Sz)

1773 $\bar{1}$ — ω

1. x XII. 1784
f.
2. B A R D F E L D XI. 1818
f.
3. V. 1818—1837
f.
4. B A R T F E L D IV. 1821—1837
f.
5. B A R T F E L D V. 1838—1842
f.
6. B A R T F E L D IV. 1843 — ω
23. MAI. f.

3. kép. Bártfa postájának első helynévbélyegzői

január 8-án erősítette meg. A meghódolás pontjait mind a város, mind a kurucok megtartották. Eperjes csak 1704. december 1-én került kuruc kézre.¹¹ Az 1711-ig tartó Rákóczi-szabadságharc alatt Bártfa postája tovább működött és kapcsolatban volt a fejedelmi postahálózattal. Működésének jelentőségét fokozta az is, hogy 1705-ben felállításra került a Gazdasági Tanács (Öconomicum Consilium) eperjesi szerve, amely alá a bártfai harmincados is tartozott.

A magyarországi posták újjászervezése a postahálózat kibővítése III. Károly uralkodása alatt történt meg. III. Károly az 1713. február 23-án kiadott pátensében elrendelte az utak, hidak, révek, vármegyék, városok útján való megjavíttatását, a posták részére biztosított kiváltságok betartását. Paar Károly generális postamester javaslatára megbízta Flach Viktort, a postaügyekben jártas kassai postamestert, hogy látogassa meg a postaálla-

11. Esze T. (szerk.), 1955. 101.

másokat az utak, hidak és átkelőhelyek megtekintése céljából, írja össze a nehézségeket és orvosolja a bajokat.¹² Flach Viktor kassai postamester ezzel a megbízással mintegy igazgatói, prefektusi hatáskört kapott a felső-magyarországi posták felett, melynek maradéktalan végrehajtásával jelentősen segítette a postahálózat gyorsabb kiépítését és megkívánt jó működését.

A század közepén az országos behálózó tíz postavonal közül a IX. sz. fővonal érintette Eperjest, ahová Bártfa postája csatlakozott. A XVIII. század végéről már pontosabb adatok állnak rendelkezésre. 1790-ben a Bécs, Kassa, Tokaj, Debrecen, Erdély útvonal mellett, Bécs–Galícia között Eperjesről külön postavonal ágazott el Ternye, Bártfa, Orlich, Komarnik helységeken át a galíciai Dukla postaállomásig.¹³ Ez időben postamester Bártfán Mokozzini Antal volt, levélszedője Guth Ferenc, 1794-ben pedig Emericus Bene a „tabellarius confector”¹⁴. Az 1804-ben kiadott postai lexikon, mely a postajáratok útvonalát, az útvonal mentén fekvő postaállomások egymáshoz való postamérföld-távolságát, a postajárat érkezési és indulási adatait tartalmazza, Bártfára vonatkozóan így tájékoztat: Bécsből a III. sz. útvonalon (Routon) a 31. mérföldnyire fekvő Eperjesig kell utazni. Innen a XXXI. sz. útvonalon kellett tovább utazni Ternye (1 mérföld), Bártfa (1,5), Orlich (1,5), Komarnik (1,5), Dukla (2) felé. A postajárat Bécsből Pozsonyon, Eperjesen keresztül kedden és pénteken délután indult, Bártfára hétfőn és csütörtökön érkezett. Térútban Bártfáról pénteken és hétfőn délelőtt indult Eperjesen–Pozsonyon át és Bécsbe érkezett pénteken és kedden hajnalban.¹⁵ 1798-ban Dörfel Ferenc töltötte be a postamesteri tisztséget 1805-ben bekövetkezett haláláig, mikor is özvegye Dörfel Jozefa vette át hivatalát. Őt 1812-ben Lukászy János követte, majd pedig 1822-ben Markovics Márton végzi a postamesteri teendőket. 1844–1848 közt újra egy Dörfel nevezetű személy a postamester. Lehetséges, hogy az 1798-ban működő postamester unokája; Dörfel Károly, aki adópénztárnok (harmincados) és postamester volt egyszemélyben. Beosztottjait már nem levélszedőnek, hanem kiadónak (expeditor) nevezik. A hivatal forgalma már két beosztott személyt is kívánt: Luka Dánielt és Bene Károlyt.¹⁶

A személyszállítás Magyarországon – ellentétben Ausztriával – nem tartozott a regale-jogok közé. A XIX. század második évtizedében a fekete–sárga delizsánsznak erős konkurrenciát jelentettek a gyorskocsi magánvállalkozások. A leghíresebb volt Mattheides Károly eperjesi vállalkozó 1837-ben létesített utazási vállalkozása, mely annyira bevált, hogy 1838-ban *Pest–Eperjesi Gyorskocsi Intézet* néven részvénytársasággá fejlesztett ki. Egy részvény ára 250 Ft volt, a részvénytársak jó nyereséghez jutottak. Az eperjesi gyorskocsi vasárnap és csütörtökön délben indult Pestről Miskolcon–Kassán át Eperjesre. Onnan a postamester, vagy magánfuvaros kocsiján hozták a gyógyulni kívánó vendégeket a bártfai fürdőbe. Mattheides egy másik járata keddi napokon Pest, Miskolc után Putnokon, (innen fel lehetett menni Keleméren át Aggtelekre megnézni a híres cseppkőbarlangot) Rózsnyón át Iglót érintve Lőcséig járt. E vonalnak elágazása volt Mezőkövesdtől Eger

12. B.-A.-Z. mLt, BmLt. Act. Pol. Mat. XVII. fasc. I. fr. 159.

13. Schematizmus . . . 1793 Buda. 348–349.

14. Personalis et Salarialis Regie ac Libere Civitatis Bartphensis Anno 1794. Tabellarius confector-levélgyűjtő, levélszedő (beosztott a postamester mellett).

15. *Crusius C.*, 1804. I.

16. Bártfa adókönyvéből származó adatok.

felé is. A Gyorskocsi Intézet ügyes propagandát fejtett ki a népszerű kalendáriumok útján. A hirdetése szerint; a gyorskocsira *előfizetési jegyet* lehetett váltani. „Pesten a református templom mellett Rottenbiller úrnál, Gyöngyösön: Graisinger János úrnál, Miskolcon Lichtenstein József úrnál, Eperjesen az ipartestületnél, Rozsnyón Schlosser Károly úrnál, Iglón Dabschy Edvard úrnál, Mezőkövesden Roncovich Pál úrnál.”¹⁷

Az 1840-es években az eperjesi gyorskocsi pesti indulási helye már a Vadászkürt fogadónál volt. Ekkor Gyöngyösre 3 forint 20 krajcárt, Kövesdre 6, Miskolcra 6, Kassára 10 forintot kellett fizetni az igénybevételéért. A gyorskocsi utazás romantikáját, örömeit és bosszúságait neves személyek, írók, költők (Déryné, Petőfi, Kazinczy irodalmi alkotásokban örökítették meg számunkra). Dörfel Károly postamestert 1858-ban Sponyi Ferenc váltotta fel. Beosztottja Bene Károly miután kellő gyakorlatot szerzett a kassai postaigazgatósághoz került postatisztnak, majd 1870-ben – a nagyobb postamesteri hivatalok kincstári kezelésbe vétele után Miskolc főpostájának vezetője lett 1876-ban bekövetkezett haláláig. Az 1867-es kiegyezés hatása nemcsak az ipar és közlekedés rohamos fejlődésében mutatkozott meg, hanem Bártfa-fürdő látogatottságára is élenkítő hatással volt. A megelőző Bach-korszak különböző megszorításokkal akadályozta a fürdőhely fejlődését, nem kívánt riválist támogatni a népszerű cseh és osztrák fürdőhelyeknek.

A megváltozott politikai és gazdasági körülmények között a század utolsó évtizedeiben, a tőke ide is behatolt. Részvénytársasági alapon megindult a szállodák, magánvillák építése. A csendes, szép fekvésű gyógyhely a művészeti világ és politikusok nyugalmas pihenőhelyévé vált. Különösen megnőtt az érdeklődés iránta, mikor 1895 augusztusában Erzsébet királyné hosszabb időn keresztül keresve a magányt, itt tartózkodott. A pezsgő fürdőélet fellendítette a posta forgalmát. Bártfán időközben 1863-ban táviróállomás létesült, amit 1887-ig a távirónak a postával történt egyesítéséig Rusz Antal távirótiszt kezelte.

Bártfa város postáját 1871-től dr. Chyzer Kornél fürdőorvos birtokolva, mellette gyakorlatilag Kreu János dolgozott. Chyzer Kornél postamester személyével, tekintettel sokoldalú szakmai, tudományos, társadalmi tevékenységére, kiemelten érdemes foglalkozni. Bártfán született 1836-ban, orvostudományi tanulmányait Budapesten, majd Bécsben folytatta. Fiatalon 1860-ban a Magyar Nemzeti Múzeumban dolgozott tudományos munkatársként, miközben orvosi gyakorlatot is folytatott, 1861-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett. Bártfára visszatérve a fürdő köztisztviselőként álló nagytudású szakorvosként szerzett magának elismerést. Több orvostudományi munkát jelentetett meg a balneológia, az ichtyológia stb. területéről. Munkájához segített anyagi alapot nyújtani a bártfai postamesterség birtoklása, mely külön postai megbecsülést eredményezett számára; 1868-ban a magyar postaszemélyzet segélyező- és nyugdíjgyűjtemény vidéki választmányi tagjának jelölte. Más vonatkozásban is aktív volt; 1869-től Zemplén megye katonai sorozóbizottsági főorvosként tevékenykedett. A sokirányú tevékenységével hasznára volt a kiegyezés utáni szakemberhiányban szenvedő hazájának. Az 1875-ben Budapesten megalakult Orvosok és Természetvizsgálók Országos Szövetsége, mely vezetőségi tagjának választotta.

Az orvos-postamester tekintettel a fürdőhely forgalmára 1883-ban már Bertóty Bálintot és Hauschild Jánost alkalmazta kiadóként. Orvosi ténykedése mellett a helytör-

17. *Antalfy Gy.*, 1943. 193., 195.

ténet is foglalkoztatta, 1889-ben *Bártfai emlékkönyv* címen szép leírást jelentetett meg a híressé vált fürdőhelyről. Néhány év múlva 1892-ben felhagy minden bártfai működésével és az Egészségügyi Minisztériumban vezető állást tölt be. 1909-ben halt meg 73 éves korában. Munkásságát róla elnevezett emlékérem alapításával értékelte az említett Szövetség. A Chyzer-emlékérmét első alkalommal 1910 augusztusában Miskolcon rendezett szövetségi vándorgyűlésen – melyen unokája is megjelent – adták ki az arra érdeme-
seknek.¹⁸

A fürdőhely látogatottsága gyorsan kinötte a városi postát. Már 1869 októberében Bártfa-fürdőn kis-postát létesítettek melyet Eszchwig Ede vezetett,¹⁹ majd 1882–1892 között Fusl Lipót földbirtokos postamester látta el a postakezelést évi 210 frt fizetésért, 35 frt irodai átalányért és 45 frt kézbesítési díjért. 1896-ban a posta- és távírdaforgalom külön vezetés alatt működött, míg Fusl Lipót csak szállító postamester maradt, aki Bártfa vasútállomása és a hivatalok között a postaanyag szállításáért 950 frt, kocsijavításért 60 frt és személyi fizetesként 200 frt évi bért kapott.

Bártfa város postája a század végére már kincstári hivatallá lépett elő. Forgalmát 1896-ban az alábbiak jellemzik:²⁰ Posta indítása Eperjesnek nappal három, éjjel szintén három alkalommal történt. Posta naponta hat alkalommal érkezett Bártfára. A levélkézbesítést három levélhordó végezte, napi két fordulóval. A város területén három levélgyűjtő-szekrény volt kihelyezve, amit négy alkalommal ürítettek. A postakézbesítő körzetébe még nyolc község tartozott. A posta vezetését az ezredforduló idejében Komka József tiszt látta el. Rendszeresített személyzet: egy főnök, három segéd tiszt, három altiszt és három szolga. A táviratok kézbesítésére külön egy főt alkalmaztak.

A táviró-összeköttetést egy Morse típusú távirógépen létesítették Bártfáról Eperjesig.

Postai forgalom:	feladás	kézbesítés
ajánlott levél	7 560 db	5 760 db
csomag	3 860 db	12 360 db
pénzes levél	1 420 db	2 180 db
utalvány	14 364 db	7 227 db
	44 771 frt	253 073 frt
takarék befiz.	2 957 frt	–
takarék kifiz.	–	5 611 frt
csekk befizetés	113 585 frt	–
csekk kifizetés	–	35 064 frt
távirat	4 670 db	3 684 db

A postahivatal jövedéki bevétele: 11 153 frt volt. Házbér évi 430 frt (1891–1901-ig) irodai átalány évi 120 frt, fűtési átalány évi 65 frt.

Bártfa postája 1896 és 1906 között kaphatott telefon-összeköttetést. 1916-ban Bártfa telefon-előfizetői az interurbán forgalmat kedvezményesen vehették igénybe; Kassával hívásonként 1 koronáért beszélhettek. A telefonközpont korlátolt nappali szolgálá-

18. Szendrei J., IV.

19. Postai Rendeleték Tára 1869.

20. Posta Jubileumi Évkönyv 1896.

tot tartott déli szünet nélkül (07–21-ig). Telefonelőfizetők: 9. sz. Csendőrség, 20. Erdő-gondnokság, 10. Gazdasági, kereskedelmi és iparbank, 16. Groszman Dezső dr. orvos, 5. Határszéli rendőrkapitányság, 18. Járásbíró, 21. Kassa–Oderbergi vasút Bártfa, 7. Kórház, 12. Róm. kat. plébánia, 6. Polgármesteri hivatal, 99. Posta- és távírdahivatal főnök, 22. Sárosmegyei segélyakció bártfai raktára, 11. Szolgabírói hivatal, 2. Bártfai Takarékpénztár, 3. Városháza, 17. Városi mérnök (Wiedmann H.) 23. Városmajor.²¹

Bártfa-fürdő: az előfizetők az interurbán forgalomban 1 frt-ért beszélhettek Kassával. Hivatalos órák: hétköznapokon V/16–VI/30-ig és IX/15–X/15-ig 8–12-ig du., 2–6-ig du. VII/1–VIII/31-ig de. 7-től este 9-ig. Vasár- és ünnepnapokon: de. 8–11-ig, du. 2–3-ig.

Telefonelőfizetők: 1. Fürdőigazgatóság, 2. Bártfa-fürdői kaszinó, 3. Grossmann Dezső dr. fürdőorvos, Széchenyi-Szálló.

A fürdői posta nyitvatartási idejének fenti módon való szabályozásából arra kell következtetni, hogy a telefonközpontja késő ősztől tavaszig nem működött, az előfizetők Bártfához voltak kapcsolva, tehát időszakos jellegű volt. A szállító postamester a pályaudvar és a fürdő között a postaanyagokon kívül (postaszákok, csomagok stb.) személyeket is szállított, ami saját bevételét képezte. A postának a gépkocsiszállításra való áttérés során a rendszeres személyszállítás kifizetődőbb lett. Bártfa vasúti pályaudvar és Bártfa-fürdő, valamint Bártfa és Sztropkó között állandó menetrendű távolsági gépkocsijáratot közlekedtetett nemcsak a postaküldemények, hanem utasok szállítására is. A gépkocsijárat működtetését az első világháború során szüntették meg. Bártfa utolsó magyar postafőnöke Szutorisz Róbert volt.

Bártfa bélyegzőlenyomatairól indokolt megemlékezni.

A bélyegzők használatát Mária Terézia 1751. novemberében kiadott azon rendelkezése során szülte a postások ötletessége, hogy a postadíjakat nemcsak súlyuk, hanem a szállításuk távolságáért kellett fizetni. A súlyt a feladás során latra megmérték, a küldemény feladásának helyét a feladónak kellett volna kézírással a levél felső részére írni. A feladó ezt nem tette, a postára bízta, vagy eltévesztette és a lakóhelyét írta a feladás helyéül, ahol viszont nem volt mindig posta, így aztán a feladási hely pontos, olvasható megjelölése a postásokra hárult. Azok megunva a sok kézzel történő felírást, egy-két éven belül házilag faragott, kivágott, majd fémbe öntetett hivatali névbélyegzők jelentek meg (1752. Tokaj, 1753. Nagyszombat (Tyrnau), 1754. Ödenburg (Sopron)). Évtizedek múlva a helynév mellett a feladás időpontját is feltüntették és a bélyegző ovális, kerek formát öltött. Bártfa postája a lakosság nemzetiségi jellegének megfelelően német helynév felíratú bélyegzést használt; azt hol *Bartfeldt*nek, hol *Bardfeld*nek, később *Bartfeld*nek írta, ahogyan a korabeli postamester azt fonetikus hangzása után jónak látta elkészíttetni. Legérdekesebb és országosan is legritkább bélyegző 1784-től volt használatos, házilag készített kétkörös bélyegző abban alul a postakürt, felül a királyi korona (utalva szabad királyi város jellegére) a kettő között *Bartfeldt* felírással. Az 1818-tól 1837-ig terjedő időszakban két bélyegzőt is használtak, az egyik keret nélküli volt, a másik keretbe foglalva, mindkettő ugyanazon műhelyből származott. Az 1821–1847-ig, majd 1838–1842-ig használtak még mindig kézműves munkák, utóbbi némi hibával. Az 1843-as készítésű már nyomdai eredetű kétsoros, a helynév alatt a nap és hónap megjelölésével.

21. Országos távbeszélő névsor 1916.

Mivel ismeretes kézfelíratos dátumfeljegyzés, a helybélyegző és a keletbélyegző külön-külön darab lehetett.²² A XIX. század közepén egykörös kisméretű bélyegző volt használatban, melynek felső részén félkörben *Batfeld* (!) felirat alatt a cserélhető hónap- és napszám tört alakban volt olvasható.²³ Ezzel a bélyegzővel már az 1850-ben megjelent első monarchia-beli bélyeget is ellátták. Az eddig ismert bélyegzőlenyomatok mind fekete színűek.

Ennyivel kívántam Bártfa és Bártfa-fürdő postai múltjának megismeréséhez hozzájárulni.

Ezúton mondok köszönetet Ferdinand Hažlinsky bártfai postás kollegának, aki a levéltári adatok felkutatásával és rendelkezésre bocsátásával segítségemre volt.

IRODALOM

- Antalffy Gy.*, 1943. A honi utazás krónikája, Bp.
Crusius C., 1804. Topographisches Postlexicon. I. Wien
Esze T. (szerk.), 1955. Kuruc vitézek folyamodványa Bp.
Hennyey V., 1926. A Magyar Posta története. Bp.
Munkás L., 1911. A Magyar Királyi Posta története 1528–1715. Bp.
Szendrei J., 1911. Miskolc város története és egyetemes helyirata IV. Miskolc
Térffy B., 1943. A bélyeg előtti levelek és azok bélyegzése. Bp.
Trócsányi Zs., 1960. Erdély központi kormányzata 1540–1690. Bp.
Ryan, G. S., 1980. Die Abstemplungen der ungarischen Postämter auf Marken von Österreich 1850–1867. The Royal Philatelic Society. London

BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE DER POST VON BÄRTFA UND BÄRTFAFÜRDŐ

(Auszug)

Die Abhandlung liefert Daten aus der historischen und Postgeschichte von Bártfa und Bártfafürdő vom 16. Jahrhundert an bis zum Zusammenbruch der Monarchie.

Bártfa, freie königliche Stadt war ein wichtiges Industrie- und Handelszentrum Oberungarns. Obwohl es am Wege, der nach Polen führt, liegt, ist es der Posthauptlinie aus dem Wege gefallen. Der Stadtrat hat seine Beziehungen von der selbst aufgestellten Poststation unterhalten. Die Postkosten des Abrechnungsbuches beweisen die Belebtheit der Beziehungen. Im 18. Jahrhundert schliesst sich die Stadt dem königlichen Postnetz an, was die Postlinie zwischen Wien Dukla und Galizien berührt. Neben der Postlieferung war ein Verkehrsmittel von grosser Bedeutung der Eilwagen, der zwischen Eperjes und Pest verkehrte und die Badegäste fuhr. Die Abhandlung weist auf die Postbeziehung von Bártfafürdő in der Entwicklung im 19. und 20. Jahrhundert hin, was mit der Tätigkeit des Badearztes-Postmeisters Chyzer und mit den Daten der Fernsprechteilnehmer dokumentiert. Eine Besonderheit der Abhandlung ist, dass sie die Stempelabdrücke von Bártfa aus der Zeit zwischen 1784 und 1860 vorstellt.

Miklós Kamody

22. *Térffy B.*, 1943.

23. *Ryan, G. S.*, 1980.